

2019 Spalio 19 d., „Bernardinai“

„Nuogi ant slenksčio“ – roko grupė, šokiravusi sovietmečio Kauną

Simonas Bendžius

Konkursas „Gintarinė triūba-73“. Scenoje – „Nuogi ant slenksčio“.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Sovietmetis – ne pats palankiausias metas viešai dainuoti apie Dievą. Ypač jei tai yra 8 dešimtmečio pradžia, kada Sąjūdžiui dar net nekvepia. Tačiau progresyvaus roko grupė „Nuogi ant slenksčio“ būtent taip ir pasielgė – 1973 m. Kauno sporto halėje miniai žmonių atlikę dainą „Antimalda“, jauni žmonės šokiravo daugelį ir buvo diskvalifikuoti dėl „religinės propagandos“. To priežastis – dainoje pasikartojęs 6 balsais galingai atliekamas motyvas „O, Dieve!“ Visai drąsu, ar ne?

„Norėjosi įkasti tai nomenklatūrai. Gal ir pavyko“, – prisimena grupės įkūrėjas, šiuo metu verslininkas, Antanas Stancevičius. Su juo ir kalbėjauisi apie šią neeilinę istoriją.

„Plaukia žaselė?“ Ne, geriau *Black Sabbath!*

Nepamenu, kada ir kur pirmą kartą perskaičiau apie „Nuogus ant slenksčio“, tačiau sužinoti apie juos daugiau norėjau jau seniai. Ir štai netikėtai pasitaikė puiki proga – šiemet sukanka 50 metų, kai Kauno politechnikos institute (dab. Kauno technologijos universitetas) – susikūrė jaunimo klubas „Smūtkeliai“. Studentai siekė propaguoti lietuvišką ir užsienio bigbitą (taip tuo metu vadinta roko muzika). Šiam tikslui jie, be kita ko, KPI automatikos fakulteto fojė esančioje skelbimų lentoje kabindavo Liuksemburgo radijo bei žurnalo „New Musical Express“ muzikinius *topus*. Vėliau studentų kavinėje „Saulutė“ „Smūtkeliai“ ėmė organizuoti pirmąsias Lietuvoje (ir galbūt Sovietų Sąjungoje) diskotekas... tokias, kokias jaunimas įsivaizdavo – su muzikos albumų aptarimais ir klausymais. Paskui diskotekose jau gyvai grodavo pirmosios šalys roko grupės.

Vienas iš „Smūtkelių“ įkūrėjų – Antanas Stancevičius. Jis prisimena, kaip antrajai diskotekai piešė plakatą: „Buvo noras laisvai gyventi, klausytis mėgstamos muzikos. Komunistai mus mokė, kad ten, už sienos, Vakaruose – viso pasaulio blygybės. Tai aš plakate tyčia nupaišiau tą sieną.“

Antrosios KPI pop klubo „Smūtkeliai“ diskotekos plakatas.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Jaunimo klubo veikla A. Stancevičius neapsiribojo. Nors studijavo matematiką, turėjo ir muzikinį išsilavinimą – 8 metus mokėsi groti fortepijonu Juozo Naujalio meno mokykloje (vėliau tapusioje muzikos gimnazija). Tad 1970 m. su draugais subūrė „vokalinį instrumentinį ansamblį“. Pavadinimas „Nuogi ant slenksčio“ Antanui gimė beskaitant kultūros ir meno žurnalą „Nemunas“. Jame savo skiltį turėjo žurnalistas Aleksas Dabulskis slapyvardžiu Horacijus Drapakas. Viename iš savo satyrinių tekstų jis jaunuosius rašytojus pavadino esančius „nuogais ant slenksčio“. A. Stancevičiui tai buvo tartum nušvitimas: „Pliaukštelėjau sau per kaktą – Dieve brangus, taigi aš toks ir esu! Ir mes visi tokie esam.“

Pavadinimas grupei prigijo iškart. Tačiau juo, apie tai sužinojusi, anaipol nesusižavėjo KPI vadovybė. „Prodekanas mane išsikvietė į posėdį, sako, ką jūs čia sugalvojot, negi nuogi grosit, tai amoralu, ir pan.“, – pasakoja buvęs grupės lyderis. Vis dėlto vaikinui pavyko prodekaną įtikinti, kad visi tie nuogumai – tik simboliniai.

„Nuogų ant slenksčio“ ženkluko maketas, vaizduojantis 9 grupės narius.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Reikia iš anksto pasakyti, kad „Nuogų ant slenksčio“ muzikinių įrašų neišliko – juostos sušalo vieną žiemą. Tad galime tik įsivaizduoti jų atliekamą muziką – o tai, anot A. Stancevičiaus, buvo progresyvusis rokas, laikui bėgant papildytas bliuzo, džiazo elementais ir improvizacijomis. Tuo laikotarpiu, kai kitos lietuviškos roko grupės grojo daugiau mažiau kažką panašaus į „Bitlus“, „nuogiejį“ pasuko kitu keliu. Dėl to šių dienų apžvalgininkai juos vadina pirmąja intelektualia roko grupe. A. Stancevičius su džiaugsmu pritaria šiam apibūdinimui: „Didelis malonumas, kai groji diskotekoje, o niekas nešoka – 500 žmonių klausosi muzikos“.

Paskui, tiesa, per kitus koncertus žmonių ateidavo vis mažiau – jaunimui vis tik norėjosi šokti. Ką daryti? Situaciją netikėtai „išgelbėjo“ į grupę greit įsiliejęs būgnininkas Aleksandras Jegorovas-Džyza (1952–2014), vienas pirmųjų Kauno hipių. „Nuogų ant slenksčio“ muzikai jis pritaikė bliuzo ritmus. Pasak A. Stancevičiaus, tai pasiteisino su kaupu: „Prisimenu vieną „bliuzo vakarą“ KPI automatikos fakultete, kur grojome. Dužo langai, 700–800 žmonių salėje, kurioje telpa 400... lakstantys švarkai... super!“

1972 m., po Romo Kalantos susideginimo ir spontaniškų jaunimo protestų, sovietų saugumas Džyzą areštavo. Jam leista pasirinkti: arba per 24 val. išvykti iš Lietuvos, arba priverstinai gydytis psichiatrinėje ligoninėje. Žinodamas, koks „gydymas“ laukdavo disidentų, Džyza išvyko pas gimines į Krasnodarą. Neilgai trukus jo vietą grupėje perėmė kitas žymus būgnininkas Arvydas Jofė. „Užteko jam prisėsti prie mušamųjų, ir supratau, kad tai – genijus“, – pasakoja A. Stancevičius.

„Nuogi ant slenksčio“. Arčiausiai sėdi grupės lyderis A. Stancevičius.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

„Nuogi ant slenksčio“ jaunimą žavėjo ne tik sava kūryba, bet ir užsienio roko grupių *koveriais* – kas vėlgi nebuvo priimtina 8 dešimtmečio pradžioje. „Mes keikėme kultūros skyrius, kurie reikalavo pildyti vadinamąsias raportėles – jose reikėdavo nurodyti, kokias dainas groši. Kiek atliksi tarybinių kompozitorių, kiek liaudies, kiek savos kūrybos ar užsienio. O tas „užsienis“ – tai, žinoma, lenkai, vokiečiai ar čekai... Bet diskotekose mes išdrįsdavom groti „Led Zeppelin“ ar „Black Sabbath“, – prisimena pašnekovas.

Tačiau labiausiai grupė išgarsės roko operą primenančiu kūrinio „Antimalda“. Šią dainą pagal poeto Vinco Giedros eilėraštį „Malda“ A. Stancevičius su kolegomis sukūrė 1972 m. Kitais metais ji sukels tikrą skandalą.

Repeticija. Šviesaus atminimo solo gitaristas Ričardas Marozas ir Antanas Stancevičius.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

„Norėjau pabūti įžūlus“

V. Giedros „Malda“ (1968) – anaipol ne šlovinimo kūrinys. Tai – piktas, ironiškas eilėraštis apie žmogų, kuris niršta ant krikščionių Dievo – labai jau daug mėšlo vyksta pasaulyje, o jo Kūrėjas, atrodo, abejingas visam tam blogiui ir žmonių kančioms:

„[...]

Dieve,

regėjau ten tavo sūnų,

ir mano skruostai

paraudo iš gėdos už jį:

juk jis ir dabar

dar bado žmonėms akis

savo menkais įdrėskimais!

Tarytum

jis negirdėjo,

kas dėjosi Buchenvalde,

kas dėjosi Hirosimoj,

kas dedasi Vietname! [...]“

Kas norėjo, tokiam eilėraštyje nesunkiai galėjo įžvelgti ir ateizmą. Tad, atrodytų, šis kūrinys neturėjo užkliūti komunistų ideologams (galų gale, kitaip tokia poezija net nebūtų buvusi išleista). Tačiau A. Stancevičius eilėraščių interpretavo tokiu būdu, kad „ramiai“ jį išklaudyti to meto komisijoms neturėjo būti lengva: įkvėptas roko operos „Jesus Christ Superstar“, jaunuolis sukūrė sudėtingą ir ilgą – 7 dalių – progresyvaus roko dainą. Joje – preliudija, 5 „maldos“ ir postliudija. Dainoje keičiasi ritmai, tempas, melodijos – tokio sprendimo iki tol Lietuvoje nebuvo. Kitas negirdėtas neregėtas dalykas sovietmečio scenoje – kiekviena dalis prasideda 6 skirtingais balsais vienu metu atliekama vokaline replika „O, Dieve!“ Šis kreipinys skambėjo melodingai ir galingai.

„Man truputėlį kirbėjo noras pabūti – kaip čia pasakius – įžūliam, – pasakoja A. Stancevičius. – Mūsų šeima visada buvome ganėtinai religingi, šventėme visas religines šventes. Tėvas niekada nestojo į komunistų partiją, dėl ko visą gyvenimą labai kentėjo. Manychiau, kad man nepraejo pro akis eilėraščių su leitmotyvu „O, Dieve“. Galėjom groti vien tik rusiškas dainas, bet aš visą laiką norėjau būti truputėlį kitoks“.

Nuo savo kolegų šiek tiek skyrėsi ir tuometinis Lietuvos kompozitorių sąjungos Kauno skyriaus sekretorius Giedrius Kuprevičius. Pasak A. Stancevičiaus, jis mėgo „avantiūras gerąja prasme“ ir artimai bendravo su grupės lyderiu. G. Kuprevičiui „Antimalda“ labai patiko – grupė kūrinį atliko kompozitoriaus organizuotoje „Muzikinėje savaitėje“. Na, o 1973 m. G. Kuprevičius roko atlikėjus pakvietė dalyvauti konkurse „Gintarinė triūba“ – jis pats buvo vienas iš vertinimo komisijos narių.

Kompozitorius Giedrius Kuprevičius. *Vyginto Skaraičio nuotrauka*

Beje, „Nuogi ant slenksčio“ iš pradžių savo kūriniumi buvo davę V. Giedros eilėraščių pavadinimą „Malda“. Tačiau vienas iš grupės įkūrėjų Česlovas Paplauskas pasiūlė „Antimaldą“ – kad „praeitų“ pro komisijas ir cenzorius.

Išgirdęs apie Dievą, griebėsi už galvos

Taigi, kas nutiko Kauno sporto halėje 1973 m. lapkričio 8-ąją? A. Stancevičius prisimena ryškiausius momentus: „Jaunystė, toji avantiūra mus taip *užvedė*, kad repertuarą pavyko puikiai sugroti. Buvo didžiulės ovacijos. Super, viskas nuostabu“. Tačiau laukė ir niūresnė įvykio pusė: „Kaip dabar atsimenu: atliekam „Antimaldą“, groju ir matau, kad komisijos pirmininkas nuleidęs galvą ir už jos susiėmęs. O Giedrius [Kuprevičius] susiėmęs už burnos – kad neplyštų juokais dėl šokiruotų kitų komisijos narių... Supratau, kad čia, atvirai pasakius, jau kvepia nelabai maloni dalyku. Išivaizduokit – pagal to laikmečio taisykles, reikėjo groti kažkiek liaudies, kažkiek *tarybinių* kompozitorių dainų... ir staiga Kauno sporto halėje suskamba: „O, Dieve!..““

Grupės „Nuogi ant slenksčio“ pasirodymas „Gintarinėje triūboje-73“.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Atrodė, kad padėtis rimta – bent jau taip galėjai suprasti iš G. Kuprevičiaus, kai jis „nuogiesiems“ perdavė konkurso komisijos verdiktą: „Giedrius lauždamas delnus, rinkdamas žodžius pasakė: „Aš nieko negalėjau padaryti. Bandžiau komisijai akcentuoti muzikinę kalbą, kad šitas kūrinys ne už, o savotiškai prieš religiją, galų gale, kad ten yra lietuvių poeto žodžiai... Tačiau visi kategoriškai nubalsavo „prieš“, ir Giedrius meldė, kad tik tuo ir pasibaigtų komisijos aptarimas“, – juokiasi A. Stancevičius.

Ir iš tiesų – tik tuo ir baigėsi. Niekas neuždraudė grupės veiklos, saugumas prie muzikantų po „Gintarinės triūbos“ konkurso nekibo. Pašnekovas spėja, kad reikalai galėjo pasisukti gerokai liūdniau – tačiau „Nuogi ant slenksčio“ turėjo dvi „apsaugas“. Pirmoji – KPI instituto vadovybės gana nuosaikus požiūris į grupės veiklą. „Sovietų laikais saviveiklinių *bigbeato* grupių pavadinimai nebuvo oficialiai pristatomi ir naudojami. Paprastai būdavo nurodoma priklausomybė kokiam nors organizacijai. Taigi mes oficialiai vadinomės „Kauno politechnikos instituto automatikos fakulteto vokalinis-instrumentinis ansamblis“, – aiškina A. Stancevičius. – Mūsų grupės vadovas buvo pats fakulteto sekretorius. Man toks įspūdis, kad fakultetas labai gudriai elgėsi – mūsų nepasmerkė viešai, neišpūtė šio reikalo, kad nedarytų mums ir šitam akibrokštui dar didesnės reklamos“.

Konkurso „Gintarinė triūba-73“ logotipas.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Kita priežastis, kodėl apie Dievą dainavę jaunuoliai išsisuko – minėtojo G. Kuprevičiaus įtaka. Nepaisydamas vertinimo komisijos suformuotos priešingos nuomonės apie grupės pasirodymą, kompozitorius to niekur neišviešino. Netgi atvirksičiai: „Kauno tiesoje“ parašė konkurso recenziją, kurioje pagyrė išsišokėlius (nepaminėdamas „Antimaldos“):

„Džiugina ta aplinkybė, jog žymiai išaugo muzikantų meistriškumas, visa eilė saviveiklinių kolektyvų nenusileidžia profesionalams, o kai kurie iš jų darbuojasi net įdomiau (pvz., Šiluminių tinklų, Talino matavimo prietaisų gamyklos ir Kauno politechnikos instituto automatikos fakulteto grupės).“

Anot A. Stancevičiaus, toks grupės įvertinimas nutraukė KPI vadovybės abejones dėl leidimo „Nuogiems ant slenkščio“ toliau groti koncertuose ar diskotekose. Tačiau grupė „Antimaldos“ jau niekada nebegrojo. „Nebuvo poreikio“, – paaiškina pašnekovas, pridurdamas, jog susilaikyti nuo didesnių išsišokimų jį atkalbinėjo ir artimiausi žmonės.

Antanas Stancevičius 1974 m.

A. Stancevičiaus archyvo nuotrauka

Grupė „Nuogi ant slenksčio“ (1974 m.). Iš kairės: Loreta Laurinkutė, Antanas Stancevičius, Ričardas Marozas, Arūnas Pauža, Paulius Kliukevičius, Rimas Umbrasas, Algis Rimaitis, Vygandas Barkauskas, Mindaugas Pavalkis.

Feisbuko puslapio „Kauno muzikinis judėjimas“ nuotrauka

Su komunistais geriau neprasidėti

Kaip ir minėjo A. Stancevičius, neigiamą požiūrį į sovietinę santvarką suformavo jo šeima. Tėtis Antanas buvo profesorius, pirmasis Žemės ūkio rūmų pirmininkas. Jis iš principo nestojo į komunistų partiją – nors jam ne kartą buvo siūlyta, žadant aukštas pareigas. Nors kelias kadencijas A. Stancevičius vyresnysis išbuvo Lietuvos žemės ūkio akademijos (dabartinis Aleksandro Stulginskio universitetas) žemdirbystės katedros vedėju, nuolatiniai pokalbiai su saugumu profesoriui ir jo šeimai

neleisdavo jaustis ramiai. „Tu neišsišok, – muzikuojančiam sūnui sakydavo tėvas. – Apie stojimą į komunistų partiją negali būti nė kalbos. Bet vis dėlto pagalvok, iš ko duoną valgysi“.

Mano pašnekovo mama Natalija taip pat dirbo Žemės ūkio akademijoje. Tačiau jai sovietinė sistema smogė skaudžiau. A. Stancevičius prisimena: „Ji darbe, savam rate, neatsargiai prasitarė apie jaunus pokario žmones, kurie išėjo į partizanus. Kitą dieną ją išmetė iš akademijos, be teisės dirbti bet kurioje aukštojoje mokykloje. Džiaugėmės, kad išvis nesusėmė. O dar giminaičiai, ištremti į Sibirą... Tas visas kontekstas mane spyrė būti santūresniam ir galvoti, kaip reikės gyventi toliau“.

Ramią, bet antisovietinę Stancevičių laikyseną formavo ir pagrindinė „Katalikų Bažnyčios kronika“. Ją šeima gaudavo reguliariai – pažįstamas žmogus kiekvieną naują numerį atnešdavo vienai nakčiai. Kitą dieną sugrįždavo leidinio atsiimti. „Nori nenori tai formuoja pasaulėžiūrą, – sako Antanas. – Nemaloniausia tos sistemos dalis buvo kolaboravimas. Džiaugiuosi, kad jis mūsų šeimoje buvo atmestas“. Didžiausias išsišokimas – „Antimalda“ ir buvo subrandintas skaitant Kroniką ir jaunuoliui bendraujant su tėvais ir seneliais: „Norėjau įkasti tai nomenklatūrai. Gal ir pavyko. Tikiuosi, kad ir iki šių dienų likau nuogas ant slenksčio“.

Antanas Stancevičius 2018 m. *Asmeninio archyvo nuotrauka*

„Antimalda“ atgims?

Progresyviojo roko grupė gyvavo neilgai: 1970–1974 m. Taip nutiko dėl to, kad vieni muzikantai sukūrė šeimas, kiti pagal paskyrimus išvažiavimo dirbti į kitus miestus. Pats A. Stancevičius su kitomis grupėmis ir projektais muzikinę veiklą tęsė iki 1980 m. „Tuomet jau baigiau groti. Atsirado šeima, darbai. Be to, save vadinčiau perfekcionistu, viską siekiu daryti rimtai – tad muzikoje nenorėjau užsiimti saviveikla“. Nors „Nuogų ant slenksčio“ įrašų neliko, A. Stancevičius turi išsaugojęs „Antimaldos“ partitūrą. Galbūt šį kūrinį kada nors vėl išgirsime? „Jeigu tai pribręs, matysiu, kad man to reikia – tikrai atgaivinsiu visą tą reikalą“, – teigia buvęs muzikantas. Na, o pastaruosius kelis dešimtmečius jis užsiima savo verslu – didmenine maisto produktų prekyba. Taip pat kolekcionuoja paveikslus.

Paklaustas, kuo gyvena šiandien, A. Stancevičius atsako: „Dievo nebesišaukiu. Daug metų jaučiu, kad turiu ryšį su Juo – tokį, kokį suprantu. Iš Jo gaunu daug įkvėpimo savo šeimai, veiklai. Manyčiau, kad Dievas tada suprato, jog gudrauju, pakeisdamas „Maldos“ pavadinimą „Antimalda“. Ji tikrai nebuvo nukreipta prieš Dievą. O šiandien mano gyvenime – šeima, suaugę vaikai... Džiaugiuosi gyvenimu, Lietuvos nepriklausomybe. Viskas nuostabu.“